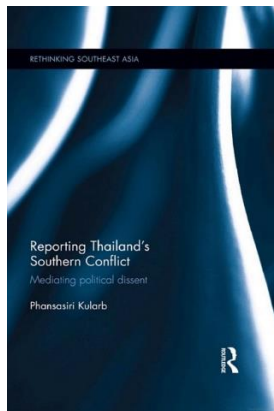

บทแนะนำหนังสือ (Book Review)

Reporting Thailand's Southern Conflict: Mediating Political Dissent (2016)

สมัชชา นิลปัทม์ (*Samatcha Nilaphatama*)¹

ที่มา: <https://www.routledge.com/>

(Received: May 01, 2025; Revised: June 04, 2025; Accepted: June 19, 2025)

กรอบการมองความขัดแย้งในฐานะของปรากฏการณ์ทางสังคม เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วก็พบว่าล้วนแต่มีองค์ประกอบของการสื่อสารเข้าไป

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (Assistant Professor Dr., Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus)
Email: samatcha.n@psu.ac.th

เกี่ยวข้องกับไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามก็ดี การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งกับการสื่อสาร เริ่มถูกกล่าวถึงมากขึ้นมาตั้งแต่ปี 1965 หลังจาก Johan Galtung เขียนงานที่ชื่อ The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers จนพัฒนามาสู่แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace Journalism) ในเวลาต่อมา

แม้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพจะถูกนำเสนอมาตั้งแต่ศตวรรษที่แล้วในห้วงสงครามเย็น แต่ในบริบทของสังคมไทยกลับเพิ่งถูกกล่าวถึงถึงขึ้นกาลกลับล่วงมาหลังปี 2004 เข้าไปแล้ว โดยมีสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นตัวเร่งสำคัญซึ่งมาสู่การอ้างอิงแนวคิดดังกล่าวมากขึ้น บทแนะนำหนังสือฉบับนี้จึงจะกล่าวถึงงานชิ้นหนึ่งที่มีความน่าสนใจ คือ **Reporting Thailand's Southern Conflict: Mediating Political Dissent** ที่ตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์ Routledge โดย **พรรษาสิริ กุลลาบ** (Kularb, 2016) ซึ่งพัฒนามาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง *Mediating Political Dissent: A Study of Thai News Organisations and Southern Conflict Reporting* (Kularb, 2013) ที่ได้เสนอต่อสำนักวารสารศาสตร์ สื่อและวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยคาทอลิก หนังสือเล่มนี้ยังอยู่ในซีรีส์ที่ชื่อว่า *Rethinking Southeast Asia* โดยมี Duncan McCargo เป็นบรรณาธิการ ซึ่งรวบรวมผลงานของผู้เชี่ยวชาญประเด็นศึกษาด้านอุษาคเนย์เอาไว้ 14 เรื่อง และครั้งหนึ่งในซีรีส์นี้เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย อันมีประเด็นเชื่อมโยงกันไปทั้งเงื่อนไขทางการเมือง บทบาทของสื่อมวลชนและความขัดแย้งในภูมิภาคที่จะช่วยปะติดปะต่อให้เห็นความสัมพันธ์เหล่านั้นแจ่มชัดยิ่งขึ้น

ควรกล่าวไว้ด้วยว่าในการศึกษาความขัดแย้งนั้น มีน้อยเล่มนักที่จะพิจารณาภาคใต้จากมุมมองของนักข่าวและสื่อโดยที่บทบาทของพวกเขายังไม่ได้

รับความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งเป็นการพยายามหนึ่งในการเชื่อมโยงเข้ากับการถกเถียงในวงกว้างเกี่ยวกับความขัดแย้งทางภาคใต้และบทบาทของสื่อ หนังสือเล่มนี้จึงสะท้อนปัจจัยทางการเมืองและวัฒนธรรมที่มีต่อสื่อไทย โดยพยายามที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกในแวดวงวารสารศาสตร์ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย หลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ณ ชายแดนใต้ หลังปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) เป็นต้นมา

ถึงแม้ว่าในหนังสือเล่มนี้จะมีประเด็นที่น่าสนใจอยู่หลายประการ แต่ในบทแนะนำหนังสือนี้จะกล่าวถึงประเด็นศึกษาสำคัญที่ควรกล่าวถึง 3 ประเด็นด้วยกัน คือ 1) แนวคิดสังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์ (Sociology of Journalism) และสังคมวิทยาห้องข่าว ในฐานะของแนวคิด และระเบียบวิธีการศึกษาแบบใหม่ ๆ กับข้อค้นพบ 2) โลกทัศน์แบบกรุงเทพเป็นศูนย์กลาง (Bangkok - Centric Mindset) และ 3) ระบบนิเวศข่าวสารใหม่ (News Ecology) เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ที่ได้สนใจได้ค้นคว้าต่อไป ดังนี้

1. สังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์ (Sociology of Journalism)

แนวทางการศึกษาเหล่านี้ถูกพัฒนาขึ้นจากนักวิชาการที่สนใจวิพากษ์สื่ออย่าง Michael Schudson, Gaye Tuchman, Brian McNair, Herbert Gans และ Todd Gitlin ซึ่งส่งอิทธิพลต่อนักสังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์ในรุ่นถัดมาที่มีฐานใหญ่อยู่ในสำนักวารสารศาสตร์ สื่อ และวัฒนธรรมศึกษา (School of Journalism, Media and Cultural Studies - JOMEC) หรือ “สำนักคาดีฟฟ์” สหราชอาณาจักร จนกลายเป็นศูนย์กลางหนึ่งของการศึกษาสื่อแนวสังคมวิทยาในเวลาต่อมา ซึ่งมีนักคิดอย่าง Simon Cottle, Stuart Allan, Karin Wahl-Jorgensen, Cynthia Carter Stephen Cushion และ Justin Lewis เป็นต้น

สังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์ มีข้อตกลงพื้นฐาน (Basic Assumption) ว่า สื่อหาได้มีอิสระอย่างแท้จริง หากแต่เป็นอิสระภายใต้ข้อจำกัด ทั้งนี้ยังวิพากษ์มายาคติของชาวที่พยายามอ้างว่ามีความเป็น “ภววิสัย” (Objectivity) ยังเป็นสิ่งที่ต้องตั้งคำถาม โดยชี้ว่า การคัดเลือกข่าวนั้นหาได้อิงอยู่กับ “ความเป็นจริง” (Reality) แต่กลับอยู่บนเหตุผลทางวิชาชีพ (Professional Reason) และกรอบเหตุผลทางธุรกิจขององค์กรข่าว (Business Reason) ซึ่งต้องสัมพันธ์กับผลงานที่ผู้บริหารโศกข่าวยอมรับได้ (Bagdikian, 2004 อ้างถึงใน Dhiensawadkij, 2021) ดังนั้นการที่องค์กรข่าวจะประสบความสำเร็จทางธุรกิจก็คือการรักษาความน่าเชื่อถือในสายตาของผู้บริโภค และความพอใจของผู้บริโภคไปพร้อม ๆ กัน (Dhiensawadkij, 2021) อย่างไรก็ตาม ก็มิได้กล่าวหาบุคลากรข่าว (News Worker) ว่าจงใจบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือบกพร่องในการทำหน้าที่ แต่กลับชี้ให้เห็นข้อจำกัดอันเป็นผลมาจาก “โครงสร้าง” ที่สะท้อนมาสู่ระดับ “ปัจเจก” ที่ช่วยให้การวิพากษ์เข้าใกล้พื้นฐานความเป็นจริงภายใต้ตรรกะแบบทุนนิยมมากขึ้นอีกด้วย

การศึกษา “ข่าว” ในที่นี้จึงหมายถึงการศึกษาผลผลิตจากกระบวนการดังกล่าวในระดับหน่วยของ “ห้องข่าว” (Sociology of Newsroom) กระบวนการศึกษาสังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์จึงเน้นไปที่การ “สังเกตการณ์” อันเป็นขนบเดิมแบบสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา กระบวนการผลิตเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับองค์การข่าวอื่น ๆ อีกหลายส่วน เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขและแรงขับซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ และเป็นพื้นที่ของการ “ประกอบสร้างความจริงทางสังคม” มากกว่าการ “สะท้อนความจริง” ทั้งนี้ยังวิพากษ์ด้วยว่าในกระบวนการคัดเลือกข่าวนั้น แท้จริงแล้วกลับซับซ้อน ไม่ตรงไปตรงมา และมีความเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) อย่างมาก ข่าวที่ได้รับรายงานจึงเป็นผลผลิตจากกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น

นอกจากนี้ สังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์ให้ความสนใจกับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการในห้องข่าว คือ 1) อำนาจของแหล่งข่าว ซึ่งมีประเด็นย่อย คือ 1.1) เครือข่ายสื่อมวลชนใช้การเข้าถึงข้อเท็จจริงในการผลิตข่าว (Web of Facticity) และ 1.2) การพึ่งพิงแหล่งข่าวประจำ (Usual Source Dependency) 2) กลไกด้านโครงสร้างองค์กร และมาตรฐานความเป็นวิชาชีพของสื่อมวลชนในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งมีประเด็นย่อย คือ 2.1) ผลกระทบจากโครงสร้างฝ่ายข่าวกับการรายงานข่าว และ 2.2) ผลกระทบของบรรทัดฐานทางวิชาชีพ (Professional Norm) ต่อเนื้อหาที่ถูกผลิต (Dhiensawadkij, 2021) สังคมวิทยาแห่งวารสารศาสตร์จึงมีคุณูปการที่ช่วยให้กรอบการวิพากษ์สื่อไปได้ไกลกว่าการอธิบาย “จริยธรรม และจรรยาบรรณ” แบบตาด ๆ ที่ไม่สามารถชี้ให้เห็นรากฐานของปัญหาได้ (Dhiensawadkij, 2021)

ในการศึกษาของพรรษาสิริก็เช่นกัน เธอมุ่งการศึกษาไปที่การรายงานข่าวและวิพากษ์การทำงานในห้องข่าวเป็นสำคัญ ด้วยการสังเกตการณ์สัมภาษณ์นักข่าวและบรรณาธิการ ตลอดจนการวิเคราะห์ข่าวหลายร้อยชิ้นจากสำนักข่าวต่าง ๆ ในช่วงปี 2004-2010 ซึ่งผลลัพธ์แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในการรายงานข่าวและการครอบงำกรอบการนำเสนอข่าว ความท้าทายที่นักข่าวในพื้นที่ต้องเผชิญจากการขาดข้อมูลจากแหล่งชุมชน การที่ต้องทำข่าวภายใต้แรงกดดันจากการเซ็นเซอร์ และบรรณาธิการที่ต้องเผชิญแรงกดดันจนนำมาสู่การวินิจฉัยน้ำหนักของเนื้อหาที่ต้องเน้น “ขายข่าว” มากกว่าความแม่นยำของข้อมูล

พรรษาสิริ ยังตั้งข้อสังเกตว่า เหตุใดความขัดแย้งครั้งนี้จึงไม่ได้รับความสนใจมากนักจากทั้งในและต่างประเทศ โดยอธิบายผ่านแง่มุม และการควบคุมว่าเป็นเพราะการถูกชี้นำการตัดสินใจในห้องข่าวมาจากส่วนกลาง ทั้งนี้ยังสามารถมองให้ลึกลงไปจนเห็น “กรอบ” (Frame) และ “วาทกรรม” (Discourse) ของการนำเสนอหลัก 3 รูปแบบ คือ 1) การมองความขัดแย้งที่ชายแดนใต้ในฐานะของ

“อาชญากรรม และสมคบคิด” (Crime and Conspiracy) อันสะท้อนปฏิสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่น ทุน ไปจนถึงเจ้าหน้าที่รัฐ อันครอบคลุมไปถึงระบบยุติธรรม ซึ่งเอื้อให้ภาพปัญหาของ “ความมั่นคง” ดูใหญ่โตขึ้นไปด้วย 2) กรอบการมองประเด็นปัญหาแบบชนกลุ่มน้อยผู้มีความคับข้องใจ (Minority's Grievance) โดยเป็นประเด็นที่พยายามเชื่อมโยงให้เห็นปัญหาทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การเมืองในเชิงอัตลักษณ์ ที่คนกลุ่มน้อยในพื้นที่ที่มีความคับข้องใจที่ส่วนกลางไม่ยอมรับในอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิม รวมถึงการอำนวยความสะดวก 3) กรอบแบบชาตินิยมมลายูและอิสลามนิยม (Malay Nationalism and Islamism) อันเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวชาตินิยมมลายูปาตานี ซึ่งมีปัญหาใจกลางอยู่ที่อำนาจและความชอบธรรมของรัฐ ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวท้าทายรัฐบาลส่วนกลางอยู่ตลอดเวลา โดยมีข้อสังเกตด้วยว่ากรอบสองประเด็นหลังมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการจัดสรรอำนาจและการเมือง

ข้อค้นพบที่น่าสนใจก็คือ สำนักข่าวในประเทศส่วนใหญ่กลับให้ความสำคัญต่อการมองแบบกรอบแรก คือ กรอบแบบ “อาชญากรรม และสมคบคิด” ซึ่งวิเคราะห์ต่อได้ว่า เพราะเป็นปัญหาแบบอาชญากรรม จึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องแก้ปัญหาในทางการบริหารและทางการเมือง หากแต่สามารถบริหารจัดการในฐานะอาชญากรรม

ทั้งนี้ในแง่มุมมองทางเศรษฐศาสตร์ ปัจจัยด้านความสนใจของสาธารณะ อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างธุรกิจเป็นตัวกำหนดมุมมองว่า “ข่าว” ก็คือสินค้าประเภทหนึ่ง กรอบแบบอาชญากรรมฯ ย่อมง่ายต่อการเสพของผู้บริโภคมากกว่าเช่นกัน ขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นกลับมีปฏิภานในแง่ตำหนินักข่าวในพื้นที่ว่ารายงานไม่ตรงกับความจริง ทั้งนี้เพราะนักข่าวท้องถิ่นไม่อาจต่อรองหรือกำหนดประเด็นข่าวได้เอง ข้อมูลสนับสนุนที่สำคัญในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าว

แทบไม่มีข้อมูลที่มาจากเหยื่อและครอบครัวของเหยื่อ อย่างดีก็แค่สมาชิกภายในชุมชน หากแต่แหล่งข่าวแบบทางนี้นั้นกลับมีสัดส่วนที่มากและสม่ำเสมอ

ข้อสังเกตเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า เหตุใดกรอบคิดแบบ “อาชญากรรม และสมคบคิด” จึงโดดเด่น ภาพความมั่นคงแบบทหาร (Military Security) จึงถูกให้ความสำคัญอย่างมากที่สุด ขณะที่ประเด็นทางอัตลักษณ์และอุดมการณ์ รวมถึงแง่มุมแบบความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) มีน้อยมากจนแทบมองไม่เห็น เธอจึงชี้ว่านี่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้สังคมไทยโดยทั่วไปขาดความเข้าใจอย่างยิ่งต่อปัญหาเหล่านี้

การไร้อำนาจต่อรองของนักข่าวท้องถิ่น การเซนเซอร์ตัวเองที่แทบจะเป็นเรื่องปกติ ทำให้การรักษาสมดุลในการนำเสนอข่าวเป็นเรื่องที่ทำได้ยากจนส่งผลต่อการที่จะเข้าถึงความจริงจากเหตุการณ์ก็ยากมากขึ้นเช่นกัน เมื่อสื่อเลือกที่จะนำเสนอแต่แง่มุมแบบอาชญากรรมมากกว่าความจริงในแง่มุมอื่น ๆ ชุมชนจึงรู้สึกได้ว่าข้อมูลจากพื้นที่นั้นถูกบิดเบือน และสาธารณชนก็จะไม่เข้าใจกับสาเหตุของความขัดแย้งต่อไป

2. โลกทัศน์แบบกรุงเทพเป็นศูนย์กลาง (Bangkok - Centric Mindset)

พรรษาสิริ ยังวิพากษ์ระบบความคิดของบรรดานักวิชาชีพสื่อใน ส่วนกลางด้วยการเสนอแนวคิด “โลกทัศน์แบบกรุงเทพเป็นศูนย์กลาง” ว่ามีความหมายที่ไม่ได้เป็นเพียงการมองโลกจากกรุงเทพฯ ในเชิงภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงวิธีคิดแบบ “รวมศูนย์อำนาจ” ที่ผูกขาดการตัดสินใจจาก ส่วนกลางเป็นหลัก โดยแนวคิดนี้แฝงฝังอยู่ทั้งในโครงสร้างสังคมไทยและในวัฒนธรรมการทำข่าว โดยเฉพาะการรายงานข่าวเกี่ยวกับความขัดแย้งในพื้นที่ ชายแดนใต้ โดยคำว่า “โลกทัศน์” (Mindset) นี้หมายถึง กรอบความเชื่อ

(Belief System) ที่ฝังอยู่ในสถาบันสื่อและสังคมไทยโดยรวม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการผลิตข่าวและการตัดสินใจเชิงบรรณาธิการโดยเฉพาะในระดับโครงสร้าง โดยมี 3 เงื่อนไขก็คือ 1) การรวมศูนย์อำนาจของสถาบันสื่อ: ศูนย์กลางการผลิตข่าวยังอยู่ที่กรุงเทพฯ และการตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหาข่าวสำคัญ ๆ กระทำโดยบรรณาธิการที่ไม่มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่ 2) กรอบคิดเรื่องชาติพันธุ์นิยมแบบรัฐไทย: หากการผลิตข่าวที่สวนกระแสรัฐหรือเน้นมุมมองที่สนับสนุนชุมชนท้องถิ่นอาจถูกมองว่า “ไม่รักชาติ” หรือ “ลำเอียง” ซึ่งบั่นทอนความกล้าหาญที่จะนำเสนอเนื้อหานอกกระแส 3) แรงกดดันจากการแข่งขันทางการตลาด: ความต้องการขายข่าวเร่งเร้าให้เน้นข่าวที่ดราม่า มีภาพที่กระเทือนอารมณ์ผู้รับสารในกรุงเทพฯ มากกว่าความจริงที่ซับซ้อนในพื้นที่

ทั้งนี้ยังพบช่องว่างทางความคิดระหว่างส่วนกลางจนส่งผลกระทบต่อภูมิภาค ดังนี้ 1) การขาดความเข้าใจเชิงลึกต่อบริบทท้องถิ่น ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นหรือสตริงเกอร์ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ให้ข้อมูลว่า บรรณาธิการในกรุงเทพฯ มักตั้งคำถามหรือขอรายละเอียดในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความจริงในพื้นที่ เช่น รีบเร่งต้องการหาสาเหตุของเหตุการณ์ทันที ทั้งที่ในความเป็นจริงแม้แต่เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ก็ยังไม่ทราบ ความกดดันเช่นนี้ทำให้เกิดความเสี่ยงทั้งต่อความถูกต้องของข่าวและความปลอดภัยของผู้สื่อข่าว 2) การลดทอนความสำคัญของมิติท้องถิ่น ซึ่งผู้สื่อข่าวกล่าวว่า ชาวที่มีโอกาสได้รับความสนใจจากส่วนกลางจะต้องตอบโจทย์ความสนใจของบรรณาธิการที่กรุงเทพฯ หากข่าวไม่สอดคล้องกับกระแสหลัก ก็มีแนวโน้มจะถูกปฏิเสธ ทำให้เสียงของประชาชนท้องถิ่นถูกลดทอน 3) การใช้ภาษาหรือกรอบการนำเสนอที่ตอกย้ำอคติ เช่น การใช้ถ้อยคำในพาดหัวข่าวว่า “โจรใต้” ซึ่งมีนัยลดทอนศักดิ์ศรีของประชาชนในพื้นที่ รากฐานของการสร้างถ้อยคำที่ต้องการทำให้ข่าวกระชับ ดราม่า และขายได้ มากกว่าการเคารพข้อเท็จจริงและความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม

4) การจัดลำดับความสำคัญของข่าวตามแนวคิดส่วนกลาง แม้จะมีเหตุการณ์สำคัญในพื้นที่ชายแดนใต้ ถ้าไม่สามารถเชื่อมโยงกับประเด็นระดับชาติได้ก็จะไม่ได้รับการนำเสนออย่างต่อเนื่อง หรือถูกลดระดับความสำคัญ เช่น หากไม่มี “เหตุใหญ่” (Big Events) หรือไม่มีการเสียชีวิตจำนวนมาก เหตุการณ์นั้นก็จะถูกมองข้าม 5) การสร้างอุปสรรคต่อการสื่อสารสองทางกับประชาชนท้องถิ่น ผู้สื่อข่าวในพื้นที่หลายคนตั้งข้อสังเกตว่า หากข่าวที่พวกเขารายงานไม่ถูกนำเสนอออกสู่สาธารณะ ความน่าเชื่อถือของพวกเขาในสายตาของชาวบ้านจะลดลง ทั้งที่ปัญหาที่รายงานนั้นเป็นเรื่องสำคัญในพื้นที่จริง ๆ ทำให้ประชาชนต้องใช้วิธีการเชิงสัญลักษณ์ เช่น การประท้วง เพื่อให้ปัญหาของพวกเขา “ได้กลายเป็นข่าว” โดยพรรษาสิริขันธ์ หากไม่มีการวิพากษ์และรื้อสร้างกรอบความคิดเช่นนี้ การรายงานข่าวจะยังคงตอกย้ำอคติเดิม ๆ และทำให้ความขัดแย้งดำรงอยู่ต่อไป

3. นิเวศวิทยาข่าวสารใหม่ (The News Ecology)

แกนกลางความคิดสำคัญในงานของพรรษาสิริคือการวิพากษ์ระบบความคิดและอุดมการณ์ของสื่อกระแสหลักต่อการรายงานข่าวสารจากชายแดนภาคใต้ผ่านข้อเสนอเรื่อง “โลกทัศน์แบบกรุงเทพฯ” ที่ฝังรากลึกในระบบสื่อกระแสหลักไทย โดยกรอบคิดนี้ได้ดำรงอยู่เฉพาะในระดับการเมืองหรือการบริหารราชการเท่านั้น แต่ยังฝังอยู่ในกระบวนการผลิตข่าวของสื่อมวลชนกระแสหลักในทุกระดับ ตั้งแต่การเลือกประเด็นข่าว การวางกรอบข่าว ไปจนถึงการใช้ภาษานำเสนอข่าว ทำให้เกิดการลดทอนความสำคัญของเสียงจากท้องถิ่น เสียงของประชาชนในชายแดนภาคใต้ถูกทำให้เงียบหายหรือถูกตีความผ่านกรอบความมั่นคงตามที่รัฐกำหนด การรายงานข่าวส่วนใหญ่มุ่งเน้นการถ่ายทอดมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐหรือข้อมูลจากศูนย์กลางมากกว่าการนำเสนอเรื่องราวจากมุมมองของผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงในพื้นที่ การชี้ให้เห็นว่าการ

เปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบข่าวสาร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจสิ่งที่เธอเรียกว่า “ระบบนิเวศข่าวสารใหม่” (News Ecology) ซึ่งเป็นแนวคิดที่จำเป็นในการสร้างระบบสื่อที่เปิดกว้างและหลากหลาย แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจว่าระบบข่าวสารไม่ใช่เพียงการทำงานที่ผูกขาดอยู่ภายใต้เงื้อมมือขององค์กรสื่อรายใหญ่เท่านั้น หากแต่คือระบบนิเวศ (Ecology) ที่มีความหลากหลายและความสัมพันธ์ซับซ้อนระหว่างสื่อกระแสหลัก สื่อทางเลือก สื่อพลเมือง สื่อชุมชน นักข่าวอิสระ และแม้แต่ประชาชนทั่วไปที่มีบทบาทในการผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ดังนั้นเธอจึงเสนอว่าระบบนิเวศสื่อที่ดีจะต้องมีเงื่อนไข คือ 1) กระจายศูนย์กลางการผลิตข่าว (Decentralisation of News Production) ลดการพึ่งพาบรรณาธิการในกรุงเทพฯ โดยเพิ่มบทบาทของนักข่าวท้องถิ่นและแหล่งข่าวชุมชนที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ตรงได้อย่างมีความหมาย 2) เปิดพื้นที่ให้เสียงหลากหลาย (Plurality of Voices) ส่งเสริมให้มีการนำเสนอข่าวที่สะท้อนความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการทำความเข้าใจในมิติที่ลึกซึ้งของปัญหาความขัดแย้ง ไม่ใช่การตอกย้ำภาพแบบตายตัว (Stereotype) เดิม ๆ 3) ส่งเสริมสื่อชุมชนและสื่อทางเลือก (Support for Alternative and Community Media) สนับสนุนการเติบโตของสื่อขนาดเล็ก สื่อชุมชน และโครงการสื่อพลเมือง เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ไม่อยู่ภายใต้กรอบของสื่อกระแสหลัก 4) สร้างวัฒนธรรมการทำข่าวที่ยึดโยงกับความเป็นธรรม (Justice-Oriented Journalism) กระตุ้นให้นักข่าวตระหนักถึงบทบาททางจริยธรรมของตนเองในการเปิดพื้นที่ให้เสียงที่ถูกกดทับ ไม่ใช่เพียงรายงานตามกรอบความมั่นคงหรือกรอบการตลาด

ทั้งนี้ พรราชสิริยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องมาจากทั้งระดับโครงสร้างองค์กรสื่อ และระดับวัฒนธรรมทางสังคมโดยรวม กล่าวคือ สังคมไทยต้องตระหนักว่า “ข่าว” ไม่ใช่เพียงการบอกเล่าเหตุการณ์ แต่คือพื้นที่การต่อสู้เชิงอำนาจและการกำหนดความหมายของความจริง หากระบบสื่อยังคงอยู่ภายใต้การตัดสินใจจากกรุงเทพฯ อย่างเหนียวแน่น ความพยายามในการแก้ไขความขัดแย้งชายแดนใต้ก็จะยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ในกรณีของชายแดนภาคใต้ บทบาทของสื่อหลักในกรุงเทพฯ จึงไม่ได้เป็นพระเอก หากแต่ล้มเหลวเสียด้วยซ้ำ และหากจะกล่าวให้ชัดขึ้น แนวคิด “ระบบนิเวศข่าวสารใหม่” (News Ecology) จึงมิได้เป็นเพียงข้อเสนอทางเทคนิคในด้านการผลิตข่าว หากคือ การท้าทายโครงสร้างอำนาจที่หล่อหลอมทัศนคติของสังคมไทย และเป็นการวางรากฐานสำหรับระบบสื่อที่ยึดโยงกับความหลากหลายและความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้ของพรราชสิริ มีคุณูปการต่อการศึกษาสื่อไทยหลายประการ ประการแรกคือ การเปิดมุมมองในการศึกษาสื่อในความขัดแย้งชายแดนใต้ ด้วยการศึกษความสัมพันธ์ในท้องถิ่นด้วยแนวคิดสังคมวิทยา ทั้งนี้ยังมีกลิ่นอายหรือแรงบันดาลใจค่อนข้างมากจากงานของ Duncan McCargo จากเรื่อง Politics and the Press in Thailand Media Machinations (2000) ประการที่สองคือ งานของพรราชสิริเป็นตัวอย่างของการนำ Peace Journalism มาประยุกต์ในบริบทไทยด้วยกรอบคิดและระเบียบวิธีการศึกษาแบบใหม่ ๆ ไกลกว่าข้อเสนอของ Galtung และประการสุดท้ายคือ ข้อเสนอจากกรอบความคิดโลกทัศน์แบบกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง คือการวิพากษ์อำนาจผูกขาดการผลิตข่าวจากส่วนกลาง มาสู่แนวคิดมุมมองระบบนิเวศการสื่อสาร เป็นการเสนอแนวทางการกระจายอำนาจทางข่าวสาร เปิดพื้นที่ให้กับเสียงในภูมิภาค และฟื้นฟูบทบาทของสื่อพลเมืองซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการลดความ

เหลื่อมล้ำทางข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้หัวใจสำคัญของระบบนิเวศการสื่อสาร คือการย้ายจุดศูนย์กลางของอำนาจการเล่าเรื่อง (Narrative Authority) จากส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทกำหนดความจริงในแบบของตนเอง เพื่อส่งเสริมสันติภาพที่ยั่งยืน ทั้งยังจุดประกายไปสู่การปฏิรูปสื่ออย่างถูกทิศทางในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Dhiensawadj, D. (2021). Challenges of News Organisations in Capitalism: Rethinking with Sociology of Journalism. *Journal of Journalism*, 14(2), 10-41.
- Galtung, J., & Ruge, M. H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64-90.
- Kularb, P. (2013). Mediating Political Dissent: A Study of Thai News Organisations and Southern Conflict Reporting (thesis).
- Kularb, P. (2016). *Reporting Thailand's Southern Conflict: Mediating Political Dissent*. Routledge.
- McCargo, D. (2000). *Politics and the Press in Thailand: Media Machinations*. Routledge.